

УДК 330.322.4

О. Р. Бахматюк,
здобувач, Академія муніципального управління

ІНФРАСТРУКТУРНІ СКЛАДОВІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО РЕГІОНУ

O. Bakhmatyuk,
Competitor, Academy of Municipal Management

INFRASTRUCTURE COMPONENTS OF THE AGRICULTURAL REGION INVESTMENT DEVELOPMENT

У статті розкрито напрями формування ринкової інфраструктури розвитку регіону в розрізі джерел фінансування інвестицій. Проаналізовано проблемні аспекти інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства та окреслено структурно-інституційний склад ринково-орієнтованої інвестиційної інфраструктури розвитку аграрного регіону. Обґрунтовано модель інфраструктурного забезпечення інвестиційного процесу в аграрному секторі економіки регіону та виділено дві групи інфраструктурних інститутів: інститути мобілізації інвестиційних ресурсів та інститути забезпечення інвестиційного процесу.

The ways of market infrastructure for investment development of the region is examined in the article in terms of funding investment. The problematic aspects of agricultural development investing are analyzed and the structural and institutional components of the market-oriented agricultural development investment infrastructure of the region is outlined. The model of investment process infrastructure in the agricultural sector of the region is grounded and allocated to two groups of infrastructural institutions: institutions mobilizing investment resources and the investment process institutions.

Ключові слова: інфраструктура, інвестиційне забезпечення, аграрний регіон, інститути, інвестиційний процес.

Key words: infrastructure, investments, agricultural region, institutions, investment process.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інфраструктура є обов'язковим компонентом будь-якої цілісної економічної системи, в рамках якої вона виконує інтегруючу функцію щодо елементів системи та забезпечує формування загальних передумов відтворювального процесу, базових умов зростання суспільного виробництва та прогресу. З позицій інституційного підходу склад інвестиційної інфраструктури регіону доцільно розглядати через потенціал діючих у ньому фінансових інститутів, які розкривають бюджетно-податковий потенціал регіону, фінансовий потенціал підприємств, організацій і населення. Така структура має не тільки методологічний зміст, але і практичне значення для забезпечення інвестиційної привабливості регіону як в коротко-, так і довгостроковій перспективі.

Потенціал діючих фінансових інститутів доцільно розглядати як сукупний потенціал державних і банківських фінансових інститутів, а також небанківських інвестиційних інститутів. Більшість наукових досліджень стверджує про позитивний вплив необхідного набору

ефективних фінансових інститутів на розвиток економіки та її інвестиційну привабливість. Зокрема, такі відомі західні вчені, як Т. Бек, А. Деміргуч-Кунт, А. Зінгалес, Р. Левін, Р. Раджан, І. Прасад пов'язують позитивний вплив фінансового сектору на економічне зростання регіону із підвищенням ефективності інвестицій фінансовими інститутами, що у свою чергу призводить до прискорення економічного росту. Деякі дослідники зауважують, що розвиток фінансового сектору може призводити до збільшення темпів росту економіки за рахунок стимулювання інвестицій і надання широкого спектру фінансових послуг, що дозволяє збільшити диверсифікацію портфелів інвесторів на ринку капіталу і знизити інвестиційні ризики [1, с. 131].

Отже, для підвищення рівня ділової та фінансової активності необхідним є збільшення кількості фінансових інститутів, забезпечення їх різноманітності та поліпшення якості їх послуг. При цьому, фінансові інститути, беручи участь у формуванні інвестиційної привабливості регіону, водночас самі гостро залежать від її рівня.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування моделі інфраструктурного забезпечення інвестиційного розвитку аграрної сфери регіону.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Важливе місце у системі фінансових інститутів займають державні інститути. При цьому йдеться не про заміщення державою приватних інвесторів, а про можливість ефективного доповнення нею приватних інвестицій. Разом з тим зарубіжний досвід не дає однозначної відповіді про роль державних інвестицій, яка змінюється на різних етапах економічного розвитку.

Загалом до державних фінансових інститутів, які беруть участь у інвестиційному розвитку регіонів, як правило, відносять бюджетні та позабюджетні фонди, а також інститути розвитку. Через бюджетні фонди можуть фінансуватися державні цільові та інвестиційні програми розвитку інвестиційної привабливості регіонів. На сьогоднішній день державні капітальні вкладення з бюджету реалізуються переважно системою здійснюваних державних цільових програм, які за своєю суттю є одним із ключових інструментів реалізації активної політики держави, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості країни. При цьому в умовах дефіциту бюджетних коштів значну частину таких інвестицій доцільно здійснювати на принципах співфінансування з приватним капіталом. По суті, основним призначенням цільових програм має стати сприяння залученню додаткових позабюджетних коштів до їх реалізації. У даному аспекті найбільш значимими є такі державні цільові програми, які характеризуються відчутним мультиплікативним ефектом відносно розширення ділової активності приватного бізнесу, коли приплив інвестицій як в регіон, так і в конкретну галузь стримуються через відсутність необхідної інфраструктури.

У світовій практиці для активізації інвестиційної діяльності засновуються різноманітні державні інститути розвитку. Так, ще у 2008 році у світі функціонувало близько 750 таких інститутів, переважно банків [2, с. 3]. У даний час інститути розвитку широко обговорюються як на рівні експертів, так і в наукових колах.

Фінансування через інститути розвитку орієнтується на систему фінансових партнерств і займає проміжне місце між комерційним фінансуванням рентабельних проектів і бюджетними асигнуваннями. Інститути розвитку не тільки сприяють залученню довгострокових

інвестиційних коштів у пріоритетні галузі економіки, але й поширенню нових технологій, що у свою чергу підвищує інвестиційну привабливість території.

Інститути розвитку визначають як "спеціалізовані державні (квазідержавні) корпорації (компанії), діяльність яких спрямована на усунення "провалів ринку", що стримують економічний і соціальний розвиток країни" [3, с. 15]. Згідно з визначенням рейтингового агентства "Експерт" інститути розвитку представляють собою "інструмент прямого державного втручання, спрямованого на стимулювання тих чи інших галузей або регіонів у випадку, коли "ординарні" ринкові інструменти не діють і потрібне "екстраординарне" втручання [4, с. 6].

Функціонування інститутів розвитку часто тісно пов'язане з інструментом державно-приватного партнерства, який, у свою чергу, дозволяє створити ефективну систему партнерських взаємин, забезпечуючи з боку держави комфортні умови для ведення бізнесу, а з боку бізнесу — вирішення суспільно значимих питань за рахунок підвищення рівня соціальної відповідальності приватного сектора. В умовах, коли держава постійно стикається з проблемами нестачі бюджетних ресурсів і зростанням вимог до наданих послуг, приватний сектор набуває все більшого значення як джерело інвестиційного капіталу.

Надзвичайно важливими для забезпечення інвестиційної привабливості та економічного зростання регіонів є банки. У загальному вигляді до основних напрямів їх участі в інвестиційному процесі можна віднести мобілізацію коштів на інвестиційні цілі, надання кредитів інвестиційного характеру, вкладення в цінні папери, пайова участь (як за рахунок банку, так і за дорученням клієнта). Незважаючи на збільшення частки кредитів банків у загальному обсязі інвестицій в основний капітал в Україні, вони так і не стали інститутом акумулювання значних обсягів інвестиційних ресурсів.

Структуруювальну функцію в економіці достатньо успішно можуть виконувати банки розвитку, які орієнтують на трансформацію заощаджень у виробничі та інфраструктурні інвестиції. В Україні на сьогоднішній день також висловлюються ініціативи щодо створення такого фінансового інституту як банк розвитку. Так, Державною програмою активізації розвитку економіки на 2013—2014 рр. передбачається утворення державного банку розвитку з метою стимулювання та підтримки розвитку пріоритетних галузей економіки, реалізації інвестиційних та інноваційних про-

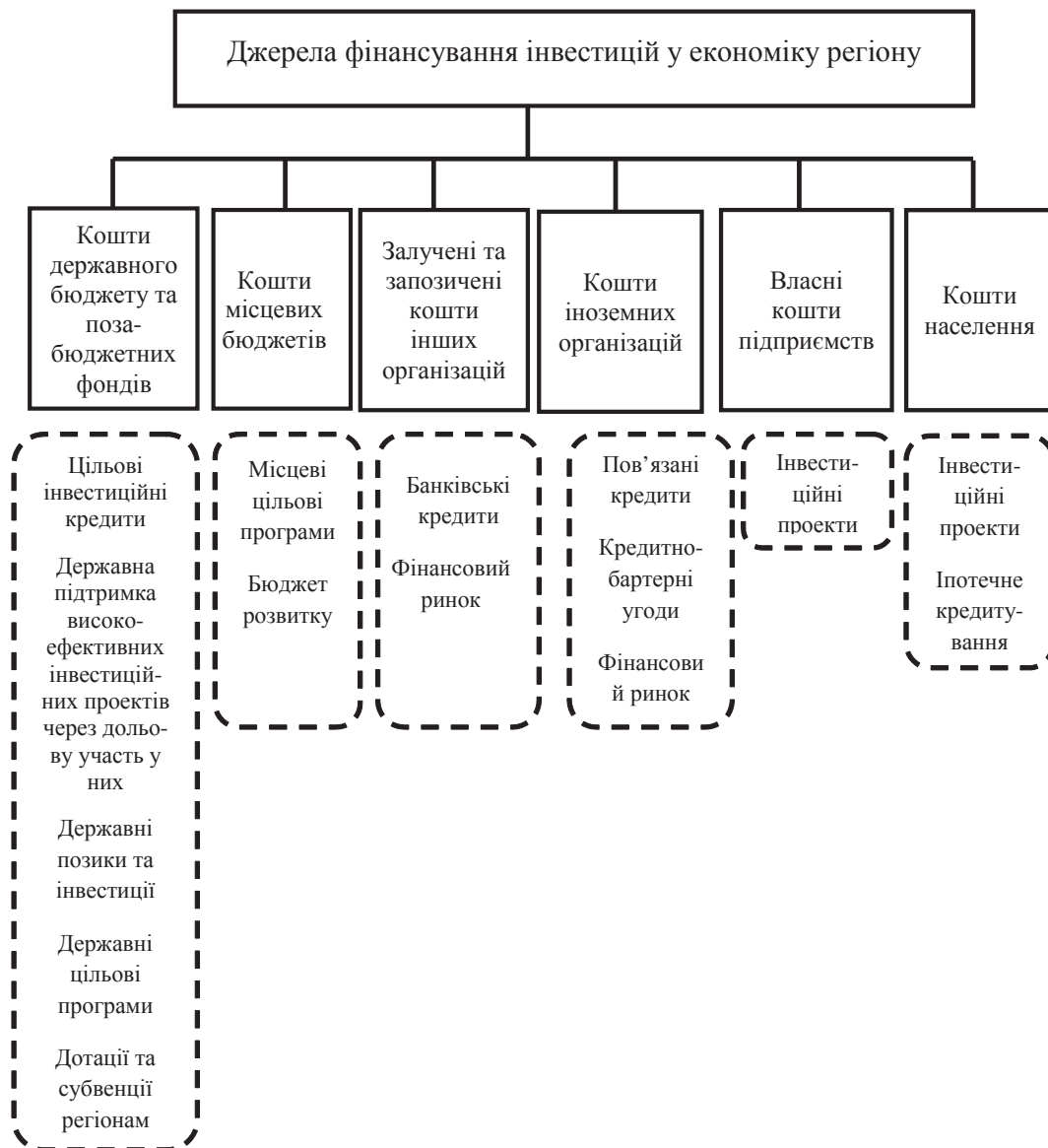

Рис. 1. Джерела фінансування регіональних інвестицій

ектів, залучення довгострокових зовнішніх інвестицій у національну економіку.

Основним джерелом фінансування інвестицій в основний капітал в Україні традиційно є власні кошти підприємств та організацій, а також кошти бюджетів і позабюджетних фондів. Водночас надзвичайно низькою залишається частка коштів, залучених через фондовий ринок. Тому значний потенціал підвищення інвестиційної привабливості регіонів криється у розвитку системи небанківських інвестиційних інститутів.

Так, концентрація значних фінансових ресурсів у страхових компаній дозволяє припускати можливість перетворення системи страхування на дієвий механізм трансформації загальнодержавних заощаджень в інвестиції. У багатьох країнах страхові компанії є найважливі-

шими інституційними інвесторами, які ефективно розміщують кошти і управляють активами. Їх інвестиції стабілізують фондовий ринок, а обсяги акумульованого через страхову систему капіталу можна порівняти з масштабами банківського сектору і різних інститутів колективного інвестування. Однак акумульовані страховими організаціями грошові фонди (страхові резерви) носять цільовий характер і призначені, у першу чергу, для покриття збитків від страхових подій, що впливає на їх можливість інвестування. Високий потенціал інвестиційних можливостей страховиків полягає в накопичувальному страхуванні.

На світовому фінансовому ринку коло приватних інвесторів, зацікавлених у вигідному і надійному розміщенні своїх заощаджень, постійно розширюється. Паралельно розши-

рюється і мережа фінансових інститутів, що задовольняють запити приватних інвесторів. Серед таких інститутів важливу роль відіграють недержавні пенсійні фонди. Ще одним пріоритетним напрямом підвищення інвестиційної привабливості регіонів також є підтримка і активний розвиток партнерських відносин із зарубіжними фінансовими інститутами, серед яких банки, фонди та інші міжнародні фінансові організації.

Загалом інвестиційна інфраструктура повинна орієнтуватися на актуалізацію основних каналів формування джерел інвестиційних ресурсів, які в узагальненому вигляді на рівні регіону можуть бути представлені наступним чином.

Виходячи із викладених вище потенційних можливостей активізації джерел інвестиційних ресурсів можна окреслити структурно-інституційний склад ринково-орієнтованої інвестиційної інфраструктури розвитку саме аграрного регіону.

Економіко-організаційне забезпечення розвитку сільського господарства має орієнтуватися на активізацію інвестиційної діяльності в ньому, що обумовлює особливу роль і значення відповідної інфраструктури. Як правило, інфраструктурні функції реалізуються комплексом спеціальних інститутів, які забезпечують ефективну реалізацію основних завдань функціонування сільського господарства на усіх його етапах. Гармонійний розвиток сільського господарства потребує узгодження взаємодії таких інститутів і чіткого виконання їх функцій. Тому відносно особливостей здійснення сільського господарства необхідним є формулювання економічної сутності, змісту, структури та основних напрямів формування інвестиційної інфраструктури.

Дацій О.І. відзначає, що фінансовою основою інноваційного розвитку сільського господарства є інвестиції, наявність яких стає реальним базисом для інноваційного оновлення АПК [5, с. 64]. Особливо важливим економічним завданням щодо сприяння активізації розвитку аграрної сфери України є залучення до її інвестування зацікавлених комерційних структур та приватного капіталу. Для цього необхідним є формування сучасної інвестиційної інфраструктури, яка у кожному регіоні реалізовуватиметься через систему відповідних фондів розвитку і підтримки підприємницької ініціативи і нововведень, здатних дати відчутний економічний ефект. Від ефективності договірних економічних відносин між сільгоспвиробниками та комерційними фірмами у значній мірі залежать

перспективи залучення значних приватних інвестицій у розвиток найважливіших галузей виробництва сільськогосподарської продукції.

Загальновідомо, що головною метою фінансових структур є акумулювання коштів за рахунок грошових вливань її учасників: населення; господарства (асоціації); комерційні банки; пенсійні фонди; страхові компанії. При цьому слід відзначити, що серед всієї сукупності підприємств, організацій і структур АПК найбільшим інвестиційним потенціалом і привабливістю володіють саме великі сільськогосподарські підприємства і фірми. Концентрація економічних ресурсів і значне представництво на регіональних агропродовольчих ринках дозволяє їм досягати відносно кращих фінансових показників і формувати істотний обсяг власних джерел інвестицій. Крім того, інвестори більш охоче вкладають кошти в проекти інтегрованих утворень, за якими вони можуть з більшою часткою ймовірності прорахувати ризики і прибутковість.

Основним проблемним питанням інвестиційного забезпечення сільського господарства в Україні на сьогоднішній день є його боргове фінансування, яке здійснюється за допомогою фінансово-кредитних установ. Важлива роль в такому механізмі фінансування належить регіональним банкам, які краще поінформовані про особливості регіонального економічного простору, ніж філії великих банків. Регіональні банки можуть активізувати інвестиційну діяльність, зокрема через використання синдикованого кредитування, створення регіональних інвестиційних асоціацій, створення банківських синдикатів.

Наступними проблемними питаннями щодо стимулювання інвестиційного забезпечення аграрного регіону постають фінансове сприяння та страхування ризиків. Вони передбачають стимулювання інвестиційної діяльності за рахунок бюджетних коштів та страхування виданих кредитів від комерційних і політичних ризиків. Фінансування капітальних вкладень може здійснюватися в рамках національного проекту і регіональних цільових програм.

До основних позитивних особливостей кредитування сільського господарства можна віднести наступне. По-перше, здатність акумулювати достатньо великі обсяги фінансових ресурсів інвестором; по-друге, перебуваючи в безпосередній близькості, інвестори можуть більш точно спрогнозувати інвестиційні ризики і спрямувати фінансові ресурси на перспективні інвестиційні проекти; по-третє, динамічна система страхування інвестиційних ризиків,

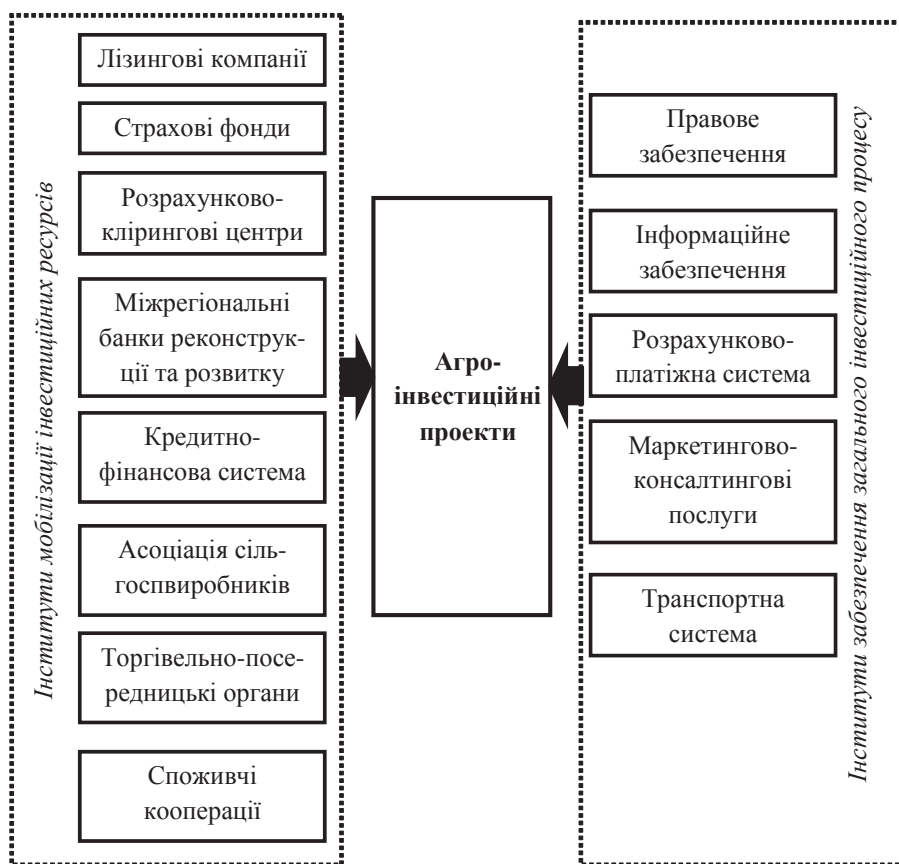

Рис. 2. Модель інфраструктурного забезпечення інвестиційного процесу в аграрному секторі економіки регіону

дозволяє звести до мінімуму ймовірні втрати; по-четверте, сільськогосподарські виробники отримують можливість комплексного і оперативного отримання кредиту; по-п'яте, сформована інвестиційна інфраструктура забезпечить більш ефективно використання бюджетних коштів та ін.

Для формування ринково орієнтованої економічної системи важливу роль відіграє стан інформаційного забезпечення господарської діяльності, особливо при реалізації інвестиційного процесу. Ринки економічно розвинених країн характеризуються високим ступенем розвитку інформаційної інфраструктури, де, зокрема, функціонують спеціалізовані структури, що займаються збором, зберіганням, обробкою і постачанням економічної інформації до кінцевих її споживачів. У сучасних умовах така інформація характеризується всіма якостями товару і користується стійким попитом, а інформаційний сектор економіки зосереджує велику кількість фінансових і трудових ресурсів і вважається високорентабельним бізнесом.

На інформаційному полі збором і розповсюдженням інформації в середньостроковій і

довгостроковій перспективі займаються спеціалізовані фірми, що функціонують як при товарних біржах, так і самостійно. Аналізом отриманої інформації, а також прогнозом розвитку сільського господарства займаються дослідницькі центри та клірингові палати. Крім того, спеціалізовані інформаційні компанії готують аналітичні звіти і прогнози розвитку ринку на певну перспективу за індивідуальним замовленням клієнта, якщо той бажає отримати більш розгорнену інформацію. У розвинених країнах законодавство зобов'язує біржі або клірингові центри не тільки проводити збір і аналіз інформації, але й щодня доводити інформацію до загального відома.

Зазначене свідчить про необхідність розширення інформаційного середовища для підвищення ефективності функціонування сільськогосподарського виробництва. Сучасний напрям інформаційного забезпечення ринкових відносин у сільському господарстві пов'язаний із покриттям ризиків для нього і страхуванням. Так, зміни клімату і збільшення впливу екстремальних погодних явищ викликали нові рішення в страховому бізнесі. Зокрема свого поширення набуває такий фінансовий інструмент як

погодні деривативи, основним призначенням яких є захист від фінансових втрат, пов'язаних з кліматичними ризиками. У багатьох країнах страхування врожаю базується на погодних індексах. Як приклад, Світовий банк розробив індексоване страхування для дрібних фермерів в Індії, щоб пом'якшити їх фінансові ризики, викликані втратою врожаю.

ВИСНОВКИ

Таким чином, для забезпечення інвестиційного розвитку аграрного регіону важливою є цілісна інфраструктура, взаємодія різних елементів якої дозволить реалізувати інвестиційний процес у аграрній сфері регіону. В даному контексті можна виділити дві групи інфраструктурних інститутів, які відрізняються за своїм призначенням (рис. 2).

Для мобілізації інвестиційних ресурсів у економіку регіону необхідно забезпечити функціонування таких інститутів, як:

- лізингові компанії — для здійснення державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників;

- страхові фонди (регіональні і міжрегіональні) — для страхування ризиків товарних програм;

- розрахунково-кліринговий центр — для здійснення безготівкових взаєморозрахунків між суб'єктами регіонального ринку;

- міжрегіональні банки реконструкції та розвитку — для фінансування проектів економічного співробітництва регіонів, створення мережі міжрегіональних оптових продуктових ринків за групами сільгоспкультур;

- державний земельний банк — для рефінансування регіональних і міжрегіональних банків реконструкції та розвитку АПК;

- регіональні та міжрегіональні асоціації сільськогосподарських товаровиробників (за продуктовими групами) — для захисту та лобювання інтересів її учасників;

- центри перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів сільського господарства за напрямками: технічна модернізація і нові технології виробництва сільгосппродукції, реструктуризація сільгосппідприємств, економіка і організація аграрного виробництва, менеджменту та маркетингу в аграрній сфері економіки;

- інформаційні та маркетингово-консалтингові служби та ін.

Запропонована модель ринкових відносин орієнтує учасників на раціональну поведінку і вибір найбільш ефективних методів господарювання. При такій інтеграції забезпечується

об'єднання технологічних та економічних функцій, встановлюється пряма відповідальність за результати роботи, зміцнюються ділові відносини і розвиваються горизонтальні зв'язки. Модель інфраструктурного забезпечення повинна містити також компоненти, що забезпечують координацію і захист інтересів товаровиробників і держави.

Література:

1. Пилипів В.В. Реалізація процесів відтворення у фінансовому просторі регіону // Продуктивні сили України: науково-теоретичний економічний журнал. — 2009. — № 2. — С. 131—140.

2. Пашковский В.С. Государственные институты развития как средство модернизации российской экономики / В.С. Пашковский, Е.П. Терновская // Бизнес и банки. — 2008. — № 10. — С. 1—4.

3. Солнцев О.Г. Институты развития: анализ и оценка мирового опыта / О.Г. Солнцев, М.Ю. Хромов, Р.Г. Волков // Проблемы прогнозирования. — 2009. — № 2. — С. 3—29.

4. Российские институты развития: региональный аспект [Электронный ресурс] / С. Волков [и др.]. — М.: Рейтинговое агентство "Эксперт РА", 2011. — Режим доступа: www.raexpert.ru/editions/bulletin/inst_razvitiya.pdf

5. Дацій О.І. Фінансове забезпечення інновацій в агропромисловому комплексі України / О.І. Дацій // Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку. — 2011. — № 1. — С. 65—76.

References:

1. Pylypiv, V.V. (2009) "Realizatsiia protsesiv vidtvorennia u finansovomu prostori rehionu", *Produktyvni syly Ukrainy: naukovo-teoretychnyj ekonomichnyj zhurnal*, Vol. 2, pp. 131—140.

2. Pashkovskij, V.S. and Ternovskaia, E.P. (2008) "Hosudarstvennye ynstituty razvytyia kak sredstvo modernyzatsyy rossyjskoj ekonomyky", *Byznes y banky*, Vol.10. — pp. 1—4.

3. Solntsev, O.H., Khromov, M.Yu. and Volkov, R.H. (2009) "Ynstituty razvytyia: analiz y otsenka myrovoho opyta", *Problemy prohozyrovanyia*, Vol. 2, pp. 3—29.

4. Volkov, S. (2011) "Rossyjskye ynstituty razvytyia: rehyonal'nyj aspekt", *Rejtynhovoe ahentstvo "Ekspert RA"*, 2011. -www.raexpert.ru/editions/bulletin/inst_razvitiya.pdf

5. Datsij, O.I. (2011) "Finansove zabezpechenia innovatsij v ahropromyslovomu kompleksi Ukrainy", *Problemy investytsijno-innovatsijnoho rozvytku*, Vol. 1, pp. 65—76.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2013 р.